

научника с поља хуманистике, затим и оних који припадају другим (поготово друштвеним) дисциплинама, а такође представља обавезан корективни фактор техничко-технолошким, природно-математичким, медицинским и биотехнолошким наукама посвећеним хуманом унапређењу. Левитирајући између прошлости, садашњости и будућности, ова публикација превазилази тренутак у ком је објављена, чиме обезбеђује себи неприкосновени значај и трајање дуже од пролазног века појединца. Поврх свега, она може бити путоказ било ком човеку који се унутар или изван сцијентистичких кругова занима за спознају система у чијим оквирима промишљамо о сопству и свему ономе што нас окружује.

Др *Најџаца С. ДРАКУЛИЋ КОЗИЋ*
Институт за књижевност и уметност, Београд
natdrakulic@gmail.com

СРПСКО СТАНОВИШТЕ ИЛИ ПРУЖАЊЕ ОТПОРА ТРАЖЕНОМ НЕЗНАЊУ

Ненад Николић, *Границе српске књижевности – и групе српско-хрватско-југословенске књижевне и језичке теме*, Catena Mundi, Београд 2025

Током 2025. године српска наука о књижевности задобила је две важне и обухватне публикације Ненада Николића, редовног професора Филолошког факултета Универзитета у Београду. Објављивањем монографске студије посвећене једном од великана нашег романтизма, Ђури Јакшићу,¹ аутор остаје на трагу оне истраживачке линије која подразумева његова ранија проучавања корпуса Милована Видаковића и Бранка Радичевића, али и засебне студије засноване на аналитичком приступу класицима српске књижевности. С друге стране, публикација индикативног наслова *Границе српске књижевности – и групе српско-хрватско-југословенске књижевне и језичке теме* може се посматрати као продужетак бављења суштинским, идентитетским питањима српске књижевности, историјским аспектима њеног стасавања и научног утемељења, те сложеном дијахроничком перспективом која се потпуније избиструје из савремене тачке гледишта, водећи истинској синтези. Стога, истраживачки и интерпретативни рад Ненада Николића показује се као двосмеран и двоструко плодан, са далекосежним доприносима науци о књижевности и српској култури уопште.

Границе српске књижевности јасно се надовезују на изузетно запажену књигу *Идентитетски српске књижевности – и прича о књижевности*

¹ Ненад Николић, *Песник еџистенције Ђура Јакшић*, Српска књижевна задруга, Београд 2025.

историјској идеји (2019), не само у погледу настојања ка постављању и одржању српске књижевности на чврстим, утемељеним и објективним основама него и преузимањем и проширењем појединих делова раније књиге и њиховим укључивањем у основе потоње. Разлози за овакав одабир вишеструко су оправдани идејним оквиром публикације, али и друштвенополитичким аспектима који су условили њено обликовање и полемички карактер. Структура књиге подразумева уводно поглавље „О књизи”, те разматрања „Нације и њихове књижевности у доба неолибералног глобализма и реактивног национализма”, потом поглавље које кореспондира са *Идентичијом српске књижевности* и излаже начелне идеје Стојана Новаковића, Јована Скерлића и Павла Поповића – „Југословенска књижевност: од пансрпства до самопорицања”, чему природно следи „Интегрална српска књижевност и њене границе у књижевној историографији Јована Деретића”. У књигу је укључена и полемика аутора са публикацијом *Језик и национализам* (2010) Сњежане Кордић, да бисмо сецирањем намера и резултата пројекта који је из ње потекао дошли до централног проблема данашњице. Поглавље „Границе српске књижевности” представља ранију студију Ненада Николића, предочену као пленарно излагање на Четвртој интеркатедарској србистичкој конференцији у Тршићу 2023. године, на којој је донета и Декларација о границама српске књижевности. Прилози који су укључени у структуру књиге подразумевају поменуту Декларацију, два саопштења хрватских институција које покушавају да је оспоре, чему следи ауторов „Одговор на оспоравања” и разматрања „На крају”. Оквирним прегледом поглавља која чине књигу јасно је да Ненад Николић не бежи од тешких питања и мање пријатних одговора, у настојању да објективно сагледа историјски развој граница српске књижевности од половине деветнаестог века до актуелног тренутка, што је у уској спрези са питањем њеног идентитета. Штавише, аутор даје на увид реакције на Декларацију која дели наслов са књигом, чиме не узмиче од сучељавања мишљења, него потпуније исказује потребу за публикацијом овакве концепције. Другим речима, уколико се на успостављање граница српске књижевности реагује снисходљивим или агресивним тоном, те занемаривањем историјских токова њеног развоја и резултата савремених филозофских и књижевних теорија, неопходно је уобличавање свих кључних елемената датог проблема у опсежну студију која би најзад, недвосмислено и бритко, проговорила српским становиштем. Ненад Николић прецизно одређује шта такво становиште не сме да буде: ресантиманско, реактивно, нити самопорицајуће (335), али и какво мора бити: позитивно успостављено на основама изворних и трајних особина, засновано на препознатљивим вредностима које би обезбедиле трајање нације (336).

Наравно, таквом становишту нужно мора претходити тестирање и премеравање граница, у синхронијском и дијахронијском контексту,

што се обезбеђује континуираним научним радом и маркирањем друштвеностворних и естетских вредности које се обликују унутар српске специфично контактне културе (201). Поднаслов Николићеве књиге упућује на основне одреднице спрам којих се мора успоставити граница, те ознака *друће српско-хрватско-југословенске књижевне и језичке теме* подразумева историјске, друштвене и политичке контексте који су у већој или мањој мери утицали на виђење српске књижевности какво имамо данас. Посебну пажњу треба обратити на нужност укључивања *језичких тема* као карактеристичног проблема приликом одређења граница, што се показало као питање са нарочито несрећним решењима у минулим вековима, али и у скорашњим покушајима десимболизације имена језика у регионалном контексту (280). Крајње су интересантни сви покушаји прећуткивања, инсистирања на заједништву и негирању важности прецизног дефинисања управо оних питања и оног имена „за које сви заправо знају које је и баш зато тврде да име уопште није важно” (283). Са наведеним чиниоцима у виду, потребно је „посветити се себи” (329) и посматрати границе српске књижевности као посебно херменеутичко питање (287).

Ненад Николић проблематизује путању обликовања идентитета српске књижевности, од пансрпског самопрецењивања Стојана Новаковића, преко сужавања српског становишта зарад интегралитета од стране Јована Скерлића, све до југословенства Павла Поповића, које носи самопорицање. Увидом у ставове писача историја српске књижевности и акрибичним указивањем на промене у њиховим визурама истиче се један суштински исти проблем – сви они „су превише веровали у будућност, па су пред оним што се испред њих у садашњости појавило опсеивно затварали очи” (136). Темељна анализа историјских токова показује сву горчину понављања праксе „траженог незнања” и „траженог замагљивања граница”, али и упорног непрепознавања политичких намера сучељених страна. Одбацивањем доказаних, постојећих традиција, те прећуткивањем и кривотворењем сопствених извора да би се задовољила актуелна друштвена ситуација, наносила се трајнија штета идентитетским оквирима српске књижевности. Штавише, потреба за сталним доказивањем проверљивих података о менама историјске идеје српске књижевности утолико је очигледнија појавом ове књиге и херменеутичком традицијом на коју се она ослања, од Слободана Јовановића, преко Јована Деретића, до Мила Ломпара, као сталним покушајима (само)освећивања.

Када се таква перцепција историје доведе у везу са актуелним тренутком, нужно се поставља питање перспективе српског народа и његове књижевности у датом политичком контексту. Свестан могућности приписивања идеолошке обојености сваком друштвеном и културном ангажману, Ненад Николић подвлачи разлику између „*две врсте холи-*

ишчностйи: као неуклоњивог аспекта контекстуалне одређености сваке човекове делатности и као руководећег начела којем се све подређује” (33). Са тим на уму, поглавље посвећено могућностима и оквирима националних књижевности вишеструко је значајно за разумевање читаве књиге, будући да прецизно дефинише и позиционира сучељене „савремене изопачености либерализма и национализма” (13), од којих ниједна опција не може представљати адекватно одређење за чврсто идентитетско одређење. Такав став је недвосмислен: „Ова књига супротставља се како родољубачкој злоупотреби националног идентитета – која га окамењује како би тај камен могла користити као оружје – тако и самопорицању са становишта неолибералног глобализма, начелно непријатељског према нацијама” (15). Позивањем на Кантово схватање просвећености, односно повратком на хуманистичке вредности и спознајне могућности књижевности, истиче се премоћ „*херменеутике* као општег односа према свету и *либералној национализма* као политике која националним идентитетом даје смисао демократској држави” (58), чиме се постиже оквир у ком би постојале различите могућности, насупрот празним изборима.

Где би у описаној констелацији било место српске књижевности? Ненад Николић сматра да приче које су важиле за „највеће истине једнога времена” (31) не треба одбацити у целости, него посматрати сулстанцијалистичким начином мишљења, ради уочавања оних њихових сегмената који могу бити значајни за савременог човека и нацију којој припада. Идеје континуитета и трајања приче самеравају се са животом књижевности и омогућавају симболичко утемељење заједнице. Целина српске књижевности успоставља се „интерпретацијом документованог ентичког, народног, црквеног, културног, уметничког и књижевног наслеђа, чија променљивост не угрожава него подржава осећање трајања”, чиме се књижевност спаја са вредностима и симболиком посредованом језиком, тако да се „из сложених граница културе одређује припадност језика”, најпре као инструмента културе (301–302). Уверљивим показивањем да је преиспитивање у темељу сваког идентитета, Ненад Николић непрестано у виду има српску књижевност као један од суштинских аспеката постојања националне заједнице, устројене тако да траје кроз „промишљено мењање као одговор на изазове времена које прилагођавањем чува вредности” (64). Флуидност идентитета као специфичне категорије преноси се и на његове границе, чиме се једино може обезбедити трајање и одржање супстанције.

* * *

Конципирање српског становишта о идентитету и границама књижевности, како смо имали прилику да видимо, није могуће успоставити без бурних реакција, релативизације, тривијализације или приписаног шовинизма, тако да се ни „не може очекивати да ће расправа о њима

икада бити закључена” (331). Књига Ненада Николића *Границе српске књижевности – и друге српско-хрватско-југословенске књижевне и језичке теме* означила је све опасности којих се морамо пазити као култура која, нажалост, има тенденцију да заборавља искуства и околности у којима је пропатила. На срећу, реч је о аутентичној култури изузетне интегративне снаге, препознатљивих и трајних вредности, чврстог историјског утемељења, а најзад и јасне свести о својим средишњим и рубним чиниоцима које ваља неговати, да не бисмо постали интерпретативно немоћни. Тако успостављено српско становиште симболички се противи траженом незнању, док целина корпуса српске књижевности, а нарочито њена капитална дела, зраче бистрим и самосвесним ставом.

Мср Ленка С. НАСТАСИЋ
Истраживач приправник
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
lenka.nastasic@ff.uns.ac.rs

БРВНО КАО ПЕСНИЧКА ПРЕВОДНИЦА ИЗ ЈЕДНОГ У ДРУГИ СВЕТ

Момир Р. Вучинић, *Ђавоље брвно*, Чигоја штампа, Београд 2025

Иако смо у исто време студирали на Филолошком факултету и на истој студијској групи и виђали се на заједничким предавањима, Момира се ипак не сећам из тог периода. Да ли због мог заборава или чињенице да нас је на групама било у много већем броју него што је данас студентата, Момир ми је постао познатији и ближи у новије време, када сам почео да читам његове књиге, поготово песничке. Мада се сада срећемо и разговарамо у истом граду у коме живимо преко пола века, њега као да не разазнајем да је заиста овде, већ га мимо свега замишљам у завичају какав је дочарао у својој поезији. Дубоко осећам колико је песник доживљај свог детињства и одрастања раскошно преточио у већину својих песама збирке *Ђавоље брвно*. Најснажније слике и мотиви проткани су љубављу према мајци, оцу и природи која уз сву ширину као да се налази у простору омеђеном стихом „тамо иза предела укопаних у небо”. Између песниковог неба и тла са којег је поникао не постоји међа какву нуде географски појмови. Као метафора обгрљеног простора који је понео у сећањима и који даље проноси, иако измештен из њега, означен је непомеривим топонимом Свевиђе. Настала у народном осећању за суштину коју поседује свака домаћа реч, овај назив у Момировој поезији значи безмерно много. Он се Свевиђу непрестано враћа, на њему опстаје,